

นวัตกรรมของอสม. ดีเด่นระดับชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙

ชื่อนวัตกรรม ธนาคารปลากินลูกน้ำ ขวดใส ไส่ยุ้ง และใช้สื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ (คลิป reels)

ชื่อเจ้าของผลงาน นางสาวทิฆัมพร สอนวงษ์แก้ว

ประเภทนวัตกรรม ☒ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation)

☐ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

สาขาที่ประกวด สาขาการเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

จังหวัด มหาสารคาม

อสม.ดีเด่นระดับ ☐ เขต ☐ ภาค ☒ ชาติ

ที่มาและความสำคัญของการสร้างนวัตกรรม

จากสถานการณ์ โรคติดต่ออำเภอนาดูน ปี ๒๕๖๘ พบว่า มีจำนวนผู้ป่วยโรคติดต่อมากที่สุด คือโรคไข้หวัดใหญ่ จำนวน ๕๕๙ ราย อัตราป่วย ๒๔๘.๓๔ ต่อประชากรหมื่นคน รองลงมา โรคอาหารเป็นพิษ จำนวน ๑๘๑ ราย อัตราป่วย ๗๗.๑๔ ต่อประชากรหมื่นคน และโรคไข้เลือดออก ๖๙ ราย อัตราป่วย ๑๘.๒๔ ต่อประชากรหมื่นคน สำหรับโรคติดต่อในเขตรพ.สต.บ้านดอนตู พบมากที่สุด คือโรคไข้หวัดใหญ่ จำนวน ๙๗ ราย อัตราป่วย ๑๘๕.๘๖ ต่อประชากรหมื่นคน รองลงมาโรคอาหารเป็นพิษ จำนวน ๑๙ ราย อัตราป่วย ๓๖.๔๑ ต่อประชากรหมื่นคน ในส่วนบ้านโคกเพิ่ม พบผู้ป่วยมากที่สุดคือ โรคไข้หวัดใหญ่ จำนวน ๑๑ ราย อัตราป่วย ๒๕๙.๔๓ ต่อประชากรหมื่นคน รองลงมาคือ โรคอาหารเป็นพิษจำนวน ๒ ราย อัตราป่วย ๔๗.๑๗ ต่อประชากรหมื่นคน จากการวิเคราะห์ปัญหา/ประชาคม ประชุมร่วมกับเทศบาลหัวดง เห็นความสำคัญต่อการจัดทำโครงการควบคุมและป้องกันไข้เลือดออก เนื่องจากปัญหาในพื้นที่ พบว่าปี ๒๕๖๐-๒๕๖๘ ค่าดัชนีความชุกของลูกน้ำยุงลาย เฉลี่ย ๓๔.๒, ๒๘.๔, ๒๖.๒ ๒๔.๔, ๒๐.๖, ๑๔.๔, ๑๐.๕, ๐ และ ๐ ตามลำดับ การสร้างความตระหนักของคนในชุมชน ประชาชนใช้ทรายอะเบทน้อย ด้วยเหตุผลที่ว่ามึกลิ่นเหม็น

โรคไข้เลือดออกเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย โดยพบการระบาดเป็นประจำทุกปี ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน สาเหตุเกิดจากเชื้อไวรัสเดงกี (Dengue Virus) ซึ่งมียุงลายเป็นพาหะนำโรค โดยเฉพาะยุงลายบ้าน (Aedes aegypti) ที่มีแหล่งเพาะพันธุ์ใกล้ชุมชน เช่น ภาชนะเก็บน้ำ ถังน้ำ แจกัน ยางรถยนต์เก่า และวัสดุเหลือใช้ที่มีน้ำขัง

มาตรการควบคุมโรคที่ผ่านมา ได้แก่ การสำรวจลูกน้ำยุงลาย การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ การใส่ทรายอะเบท และการพ่นสารเคมีควบคุมยุง แต่ยังพบข้อจำกัดเรื่องความต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสุขภาพของประชาชนในยุคดิจิทัล

จากการลงพื้นที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) พบว่าหลายครัวเรือนยังขาดการดูแลแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่อง และประชาชนบางส่วนเข้าถึงข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์มากกว่าการประชาสัมพันธ์แบบเดิม จึงเกิดแนวคิดพัฒนานวัตกรรมแบบบูรณาการที่ใช้ “ชีวิตวิถี + สิ่งแวดล้อม + เทคโนโลยีดิจิทัล” มาประยุกต์ใช้ร่วมกัน

จึงพัฒนานวัตกรรม “ธนาคารปลากินลูกน้ำ ขวดใส ไส่ยุ้ง และสื่อออนไลน์สร้างการมีส่วนร่วม (Reels สู้ภัยไข้เลือดออก)” เพื่อควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน โดยใช้ ๓ กลไกสำคัญ ได้แก่

๑. ธนาคารปลากินลูกน้ำ

ใช้ปลาหางนกยูงหรือปลากินลูกน้ำในการควบคุมลูกน้ำยุงลายโดยชีววิธี ลดการใช้สารเคมี

๒. ขวดใส่ไฉ่ยุง

ประดิษฐ์อุปกรณ์จากขวดพลาสติกใสใช้เป็นอุปกรณ์ป้องกันยุงหรือดักจับยุง โดยประยุกต์ใช้วัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน ลดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓. สื่อออนไลน์ Reels

ผลิตสื่อคลิปวิดีโอสั้น (Reels) ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook, TikTok, Line กลุ่มชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการป้องกันโรคไข้เลือดออก กระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

นวัตกรรมนี้จึงเป็นการพัฒนารูปแบบการป้องกันและควบคุมโรคที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน สามารถดำเนินการได้จริง ประหยัดงบประมาณ และเกิดความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออกโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับนวัตกรรมชีวภาพและสื่อดิจิทัล
๒. เพื่อลดค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายในชุมชน
๓. เพื่อลดอัตราป่วยโรคไข้เลือดออก
๔. เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมโรค
๕. เพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีทดแทนสารเคมี
๖. เพื่อพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพผ่านช่องทางออนไลน์

ขั้นตอนการดำเนินงานรูปแบบนวัตกรรม

“ธนาคารปลากินลูกน้ำ ขวดใส่ไฉ่ยุง และสื่อออนไลน์สร้างการมีส่วนร่วม (Reels สู้ภัยไข้เลือดออก)” การดำเนินงานนวัตกรรมใช้หลักการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan – Do – Check – Act) ร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน โดยมีดังนี้

- ๑) การวิเคราะห์สถานการณ์และศึกษาปัญหา (Situation Analysis)
- ๒) การวางแผนและสร้างการมีส่วนร่วม (Planning)
- ๓) จัดตั้ง “ธนาคารปลากินลูกน้ำ”
- ๔) ดำเนินกิจกรรม “ขวดใส่ไฉ่ยุง”
- ๕) ผลิตและเผยแพร่สื่อออนไลน์ (Reels)

กระบวนการดำเนินงานธนาคารปลากินลูกน้ำ

- มีคลังหลักที่ รพ.สต.บ้านดอนตู
- มีคลังย่อยที่บ้าน อสม.
- มีทะเบียนเบิกปลา จากคลังใหญ่(รพ.สต.) ซึ่งดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ จนถึงปัจจุบัน

คลังหลัก

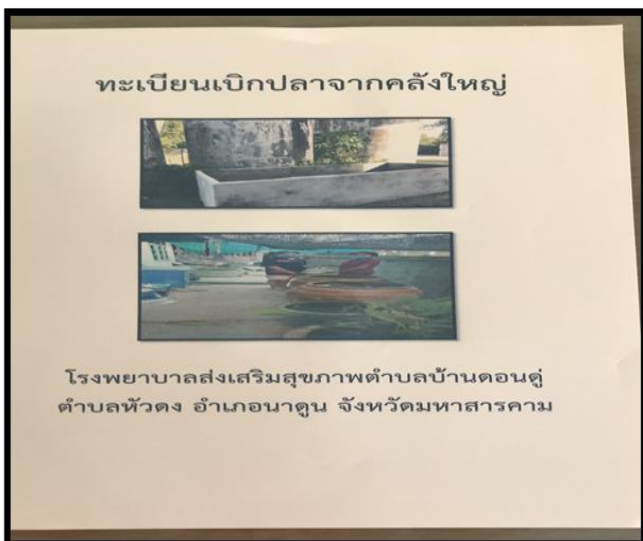

คลังย่อย

ภาพที่ ๑ ธนาคารปลากินลูกน้ำ คลังหลัก คลังย่อย

ทะเบียนเบิกปลาจากคลังใหญ่(รพ.สต.)

แจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน

ภาพที่ ๒ ทะเบียนเบิกปลาจากคลังใหญ่(รพ.สต.) แจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน

ภาพที่ ๓ ทีม SRRT อำเภอหาดใหญ่ สุ่มประเมินลูกน้ำยุงลาย ไตรมาสละ ๑ ครั้ง

ภาพที่ ๔ อ่างธนาคารปลากินลูกน้ำยุง

นวัตกรรม “ขวดใส ไส่ยุง”

ภาพที่ ๕ นวัตกรรม “ขวดใส ไส่ยุง”

๑.วัสดุและอุปกรณ์

- ตะไคร้หอม
- ขวดน้ำพลาสติก
- เชียง

- มะกรูด
- มีด
- เหล็กสำหรับเจาะรู

๒.วิธีทำ

- นำมะกรูดมาหั่นเอาผิวมะกรูดและตะไคร้หอมมาหั่นเป็นชิ้นๆ ความยาวประมาณ ๑ ซม.
- นำขวดพลาสติกมาเจาะรูเพื่อให้กลิ่นของผิวมะกรูดและตะไคร้หอมออกตามรูที่เจาะ
- หลังจากนั้น นำผิวมะกรูดที่หั่น และตะไคร้หอม ใส่ลงในขวดพลาสติกที่เตรียมไว้แล้วปิดฝาให้แน่น
- นำไปวางไว้ตรงที่อับหรือตามมุมห้องที่เสี่ยงต่อการมีมุงลาย(ระยะเวลาการใช้งาน ประมาณ ๒

สัปดาห์ แล้วแต่สภาพอากาศ

๓. การนำไปใช้นวัตกรรม “ขวดใส ไส่ยุ่ง”

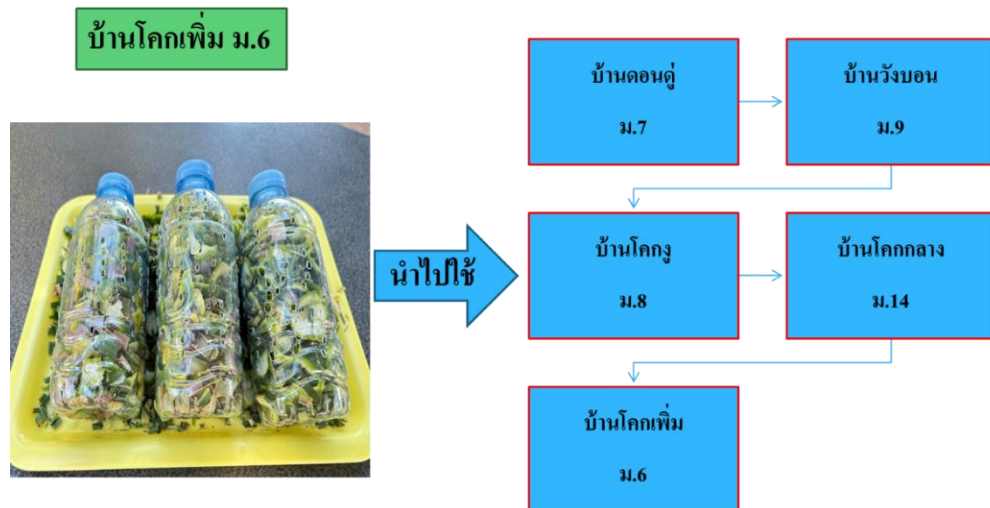
หลังจากพบผู้ป่วย ๑ ราย ในปี ๒๕๖๖

-การนำนวัตกรรมไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์ผู้ป่วยในอำเภอนาดูน ส่วนมากอยู่ในกลุ่ม อายุ ๐-๑๔ ปี เป็นการเฝ้าระวังผู้สูงอายุซึ่งมีพฤติกรรมติดบ้าน เด็ก ๐-๑๔ ปี จำนวน ๕๙ คน ผู้สูงอายุ ๙๔ คน

-ใช้ในบ้านผู้ป่วยและรอบบ้านผู้ป่วย ในรัศมี ๑๐๐ เมตร

๔.การต่อยอดนวัตกรรม “ขวดใส ไส่ยุ่ง”

-ปัจจุบันได้นำนวัตกรรม ไปใช้ครอบคลุมทั้ง ๖ หมู่บ้าน ในเขตรับผิดชอบของ รพ.สต. บ้านดอนตู ส่งผลให้ในปี ๒๕๖๗ รพ.สต.บ้านดอนตู ไม่พบผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก

**โอกาสที่พัฒนา ขยายนวัตกรรมไปยังพื้นที่ตำบลอื่น

๕. ปัจจัยแห่งความสำเร็จหลังใช้นวัตกรรม “ขวดใส ไส่ยุ้ง”

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการผลิตนวัตกรรมเพื่อใช้เอง
- ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์กำจัดยุงลาย

ภาพที่ ๓.๒๐ ปัจจัยแห่งความสำเร็จหลังใช้นวัตกรรม “ขวดใส ไส่ยุ้ง”

๓ ใช้สื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ (คลิป reels)

-มีกลุ่ม Line ไว้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และใช้รายงานการทำงานกับ จนท.รพ.สต.

-มีเครือข่าย กลุ่มทำคลิป Reels ในการประชาสัมพันธ์การป้องกันและควบคุมโรคในพื้นที่
ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในเขต

ความยั่งยืน

นวัตกรรม “ธนาคารปลากินลูกน้ำ ขวดใส ไส่ยุ้ง และสื่อออนไลน์สร้างการมีส่วนร่วม” เป็นการบูรณาการชีววิธี การจัดการสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าด้วยกัน ช่วยให้ประชาชนสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ลดต้นทุน เพิ่มการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ และสร้างความยั่งยืนในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรค
ใช้เลือดออกในระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ